

Učební modul

Gender a rozvoj: Teorie, koncepty a nové příležitosti

Maxi Ussar, Europe External Policy Advisors

Vzdělávací cíle modulu

Tento kurz je určen všem, kdo chtějí lépe porozumět genderovému aspektu v rozvojové politice a jeho uvádění do praxe. Obsahem kurzu je teoretický přehled v oblasti genderu a rozvoje, kurz se dále zaměřuje na nové příležitosti, jež přinášejí změny ve způsobech poskytování pomoci a na jejich důsledky při prosazování rovnosti žen a mužů, především v kontextu Evropské Unie. Přínos tohoto kurzu spočívá ve vědomém porozumění genderovému aspektu rozvoje a příležitostem a úkolům, před kterými v této souvislosti stojíme. Rovnost žen a mužů je základní podmínkou udržitelného rozvoje, zaměřeného na jedince a jeho potřeby. Znalosti v této oblasti umožní studentům, aby se ve své budoucí práci mohli na tento aspekt kvalifikovaně zaměřit.

Obsah

Vzdělávací cíle modulu	2
1. Úvod	4
2. Základní koncepty	5
2.1 Gender a rozvoj: koncepty a teorie	5
2.1.1 Klíčové koncepty	5
2.1.2 Teorie: od WID až po GAD.....	7
2.2 Proč studovat gender a rozvoj?.....	9
2.2.1 Argument efektivnosti	9
2.2.2 Argument sociální spravedlnosti.....	12
3. Další pojmy a koncepty	13
3.1 Nové příležitosti: rozpočtová podpora, celosektorový přístup (SWAPs – Sector Wide Approaches), Strategické dokumenty pro snižování chudoby (PRSPs - Poverty Reduction Strategy Papers).....	13
3.2 Případová studie: Evropské společenství.....	16
4. Bibliografie a návrhy témat k diskuzi	18
4.1 Téma 1: Gender a rozvoj: koncepty a teorie	18
4.1.1 Základní literatura: Core readings	18
4.1.2 Další literatura: Further readings	18
4.1.3 Náměty k diskuzi / náměty na esej Questions for discussion / essay questions ...	18
4.2 Téma 2 : Proč studovat gender a rozvoj? Why to study gender and development?	18
4.2.1 Základní literatura	18
4.2.2 Další literatura.....	19
4.2.3 Náměty k diskuzi / náměty na esej	19
4.3 Téma 3: Nové možnosti: podpora rozpočtu (budget support), Celosektorový přístup (SWAP), Strategické dokumenty pro snižování chudoby (PRSP)	19
4.3.1 Základní literatura	19
4.3.2 Další literatura.....	20
4.3.3 Náměty k diskuzi / náměty na esej	20
4.4 Téma 4: Případová studie: Genderová a rozvojová politika ES v praxi	21
4.4.1 Základní literatura	21
4.4.2 Další literatura.....	21
4.4.3 Náměty k diskuzi / náměty na esej	21
5. Relevantní konference	21
6. Náměty a témata pro další výzkum	22

1. Úvod

„Konflikt zájmů mezi muži a ženami není jako jiné konflikty, například třídní konflikty. Dělníci a kapitalisté spolu obvykle nežijí pod jednou střechou a nesdílí společné starosti a zkušenosti, nevystupují jako rodina. Z tohoto aspektu „vzájemnosti“ vyplývají některé specifické rysy genderového konfliktu.“¹

Nerovnost mezi ženami a muži je součástí sociální struktury každé společnosti, prochází napříč všemi společenskými třídami, kulturami a věkovými skupinami. V průběhu posledních desetiletí usilovali zastánci rovnosti pohlaví a práv žen o zlepšení postavení žen na celém světě a dosáhli v tomto směru výrazných úspěchů. Ženy se více zviditelnily ve volených orgánech a ve státních institucích, rozdíl mezi děvčaty a chlapci v přístupu k základnímu a střednímu školství se do jisté míry vyrovnaly, ženy se stále více prosazují na trhu práce a jsou také více zastoupeny mezi těmi, kteří hledají práci za hranicemi svého státu.² Přesto všechno zůstávají genderové asymetrie značné, především pokud jde o přístup žen k finančním prostředkům a rozhodovací moci. Důvody, proč nerovnost pohlaví přetrvává, jsou mnohé a komplexní, což je dáno i tím, že genderová nerovnost je pevně zakořeněna v řadě zavedených praxí a institucí kterými jsou i politické intervence.³

Přestože nerovnosti mezi muži a ženami existují ve všech společnostech na celém světě, celou situaci často ještě zhoršuje chudoba a v jistých kulturách tyto nerovnosti prohlubují silné patriarchální tradice. Mezi nejchudšími našeho světa je více žen než mužů a v porovnání s muži se ženy také potýkají s většími omezeními v přístupu k základním sociálním službám. Ženy nesou hlavní díl zodpovědnosti za péči o skupiny slabých, jako jsou děti, starci nebo nemocní, kteří trpí chudobou více než ostatní. Dalším důvodem, proč je obzvláště důležité se zabývat rovností žen a mužů v kontextu chudoby a rozvoje, je skutečnost, že ve všech zemích představují ženy 50% dospělé pracovní síly. Proto by se všechny programy rozvoje hospodářství měly zabývat ženami a zajistit jejich rovný přístup na pracovní trh. Ženy jsou nejen nejvíce postiženy chudobou, ale zároveň hrají klíčovou roli při jejím vymycování.

Cílem tohoto kurzu je vést studenty k tomu, aby si uvědomovali význam nerovnosti pohlaví pro téma rozvoje a aby pochopili, do jaké míry zásahy rozvojových politik prohlubují, nebo naopak pomáhají, snižovat nerovnosti pohlaví. Speciální důraz je kladen na Evropskou unii jako na významného poskytovatele rozvojové pomoci. Bude nastíněna genderová a rozvojová politika Evropské unie a její zavádění, studenti se pokusí o genderovou analýzu pomoci, kterou EU poskytuje některým vybraným zemím. Kromě toho, že se tímto způsobem studenti seznámí s genderovou a rozvojovou politikou EU, naučí se také systematicky a metodologicky analyzovat genderovou politiku dárců pomoci. V neposlední řadě seznámíme studenty s čerstvými diskusemi, které probíhají ohledně změn ve způsobech poskytování pomoci a povedeme je k samostatnému studiu

¹ Sen, A., “Gender and cooperative conflicts” in Tinker, I. (ed.) Persistent Inequalities, Oxford University Press, Oxford, 1990, s. 147.

² United Nations Research Institute for Social Development, Gender Equality: Striving for Justice in an Unequal World, 2005, s. xix.

³ Ibid, s. XIX.

těchto nových diskusí o politice nových přístupů k poskytování pomoci a studiu jejich důsledků pro prosazování rovnosti žen a mužů.

V následujících kapitolách vysvětlíme čtyři hlavní témata, která by měla tvořit základní kostru tohoto kurzu. V dalších týdnech budou probírány detailní tématické přehledy bibliografií, návrhy relevantní literatury a návrhy témat na eseje a řešerše.

2. Základní koncepty

2.1 Gender a rozvoj: koncepty a teorie

Přednáška 1

Rámeček 1

Cíle přednášky:

- Studenti se seznámí se základními koncepty souvisejícími s tématem genderu a rozvoje.
- Studenti porozumí historickému vývoji hlavních teorií genderu a rozvoje a budou schopni mezi nimi rozlišovat a navzájem je srovnávat.
- Studenti dokáží zformulovat vlastní názor na přednosti a nedostatky jednotlivých přístupů.

Komentář:

Zformulovat definice jednotlivých konceptů je možné během diskuse ve třídě nebo v písemném cvičení, ve kterém studenti dostanou za úkol napsat definice, jak je znají z běžného života.

2.1.1 Klíčové koncepty

Posilování postavení ve společnosti (Empowerment)

Termín posilování postavení ve společnosti popisuje situaci nebo chování osob - žen i mužů - které se snaží převzít kontrolu nad svými životy, samostatně si organizují své aktivity, získávají kvalifikaci, budují si sebevědomí, řeší své problémy a spoléhají se sami na sebe.⁴

Pohlaví (Sex)

Pohlaví označuje biologické rozdíly mezi muži a ženami dané při narození.

⁴ *Gender in Education Network (GENIA) Toolkit*, 2004, viz: <http://www.unescobkk.org/index.php?id=322>.

Gender^{*}

Gender označuje pravidla, normy, zvyky a chování, skrze které jsou biologické rozdíly mezi muži a ženami přenášeny do sociálně konstruovaných rozdílů mezi muži a ženami a chlapci a dívkami.

Rovnost žen a mužů/genderová rovnost/rovnost pohlaví (Gender Equality)

Rovnost žen a mužů (genderová rovnost, rovnost pohlaví) znamená, že ženy a muži mají stejné podmínky k tomu, aby naplňovali svá základní lidská práva, aby přispívali k ekonomickému, sociálnímu, kulturnímu a politickému rozvoji a mohli je i využívat. Jinými slovy to znamená, že společnost hodnotí stejně podobnosti i rozdíly mezi muži a ženami a stejnou měrou si váží rolí, které plní muži i ženy. Princip rovnosti žen a mužů vychází z toho, že ženy i muži jsou plnohodnotnými partnery v domácnosti, komunitě a společnosti. Genderová rovnost začíná již v raném věku rovným hodnocením dívek a chlapců.⁵

Rovné zacházení se ženami a muži

Rovné zacházení se ženami a muži znamená, „že se s ženami a muži zachází spravedlivě, s ohledem na jejich specifické potřeby. Tento postoj tedy zahrnuje rovné respektive srovnatelné, zacházení jak se ženami, tak s muži, a to pokud jde o práva, benefity, povinnosti a příležitosti“. K zajištění rovného zacházení se často musí přijímat různá opatření, která mají kompenzovat historické a společenské znevýhodnění, jež brání ženám a mužům hrát podle stejné výhodných pravidel.⁶

Gender Mainstreaming^{**}

“Gender mainstreaming znamená, že politická opatření a programy jsou sestavovány tak, že vyhovují odlišným potřebám a zájmům žen a mužů...Gender mainstreaming je proces a strategie směřující k dosažení rovnosti žen a mužů a rovného zacházení. Gender mainstreaming je prostředek k dosažení cíle a ne samotný cíl. Aby byl tento prostředek skutečně účinný, musí se stát nedílnou součástí všech rozvojových rozhodnutí a intervencí. Gender mainstreaming se týká personálního obsazování, interních procesů a kultury organizací stejně jako jejich vnější politiky a programů.“⁷

* Existuje i výraz „rod“ (viz např. ve spojení „Studia rodu“; v některých případech, obzvláště v ustálených spojeních - např. rovnost pohlaví - se používá i výraz „pohlaví“. Nekonzistentnost v používání české terminologie je dána nejednotností v překládání termínu „gender“, který v češtině nemá adekvátní ekvivalent (pozn. překl).

⁵ International Labor Organization, *ABC of Women Worker's Rights and Gender Equality*, Geneva, 2000.

⁶ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation, *Gender Equality and Equity*, Paris, 2000.

^{**} Oficiální překlad termínu “Gender mainstreaming” zní: “systematické přihlížení k rovnosti žen a mužů“. V praxi, a to i ve velké většině oficiálních dokumentů, se ale běžně používá anglický výraz (pozn.překladatale).

⁷ Painter, G., Ulmer, K., *Everywhere and Nowhere: Assessing Gender Mainstreaming in European Community Development Cooperation*, One World Action and Aprovev, 2002, s. 4.

2.1.2 *Teorie: od WID až po GAD*

Ženy v rozvoji - WID (Women in Development)

Konceptuálně se o ženách v rozvoji začalo diskutovat teprve v 70. letech 20. století ve Spojených státech. Skupina odborníků na problematiku rozvoje, jimž zkušenosti v praxi ukázaly, že místo aby proces rozvoje zlepšoval práva a postavení žen, tento proces naopak přispíval ke zhoršení jejich postavení, začala společně lobovat v Americkém Kongresu. Výsledkem jejich aktivit bylo v roce 1973 přijetí Percyho novely zákona o americké zahraniční pomoci. Na základě této novely musí pomoc poskytovaná Spojenými státy vést k integraci žen do národní ekonomiky a tím i ke zlepšování jejich postavení, a tak napomáhat celkovému rozvojovému úsilí.⁸

Tento přístup, nazýván Ženy v rozvoji (WID - Women in Development) byl z velké části reakcí na poválečný přístup, podle kterého byly ženy vnímány především jako manželky a matky, a podle něž se opatření pro ženy omezovala jen na sociální péči. Tomuto přístupu se často říká „přístup sociální péče“ (welfare approach). Zastánci WID vyvinuli značné úsilí, aby svůj přístup vedli zcela jiným směrem. Místo toho, aby přistupovali k ženám jako k někomu, kdo se neobejde bez sociální péče, přístup WID prezentuje ženy jako aktivní a „produktivní“ členy společnosti.

Přístup WID byl do značné míry ovlivněn výzkumem dánské ekonomky Ester Boserupové (viz Rámeček 2). Ve své studii „Role žen v hospodářském rozvoji“ (1970) zpochybnila Boserupová „přístup sociální péče“ a zdůraznila význam žen v zemědělském hospodářství. Poukázala na to, že „Subsaharská Afrika je region, pro který jsou charakteristické „ženské farmářské systémy“, kde ženy používají jako tradiční pracovní nástroj motyku, převzaly značnou zodpovědnost za opatrování potravy.“ Ale rozvojové intervence tuto skutečnost nerespektovaly, a tím ženy marginalizovaly. Pro více informací o studii Boserupové, viz rámeček 2.

Rámeček 2

Boserupová kritizuje koloniální a postkoloniální zemědělské politické strategie za to, že poskytováním intervencí směřujících ke zvyšování produktivity a prosazováním západní představy o tom, co jsou „typické“ ženské úkoly, usnadnily mužům výsadní přístup k novým technologiím a tržním plodinám a podkopaly tradiční roli žen v zemědělství a tím nastartovaly rozklad „ženských zemědělských systémů“. Tak podle Boserupové vznikl na africkém venkově dichotomní vztah mezi muži a ženami s tím, že muži byli spojováni s „moderním“ sektorem produkujícím tržní plodiny, a ženy s „tradičním“ zemědělstvím, které sloužilo „pouze“ k zajištění obživy. Ženy, odsunuté do nevýdělečné sféry, přišly o své příjmy, status a moc srovnatelné s příjmy,

⁸ 1995

statutem a mocí mužů. A co je horší, jejich zásadní podíl na zemědělské výrobě se stal neviditelným.⁹

Jak analýza Boserupové, tak přístup WID byly silně kritizovány. Poukazovalo se na to, že analýza Boserupové může mít negativní dopad na práva žen, protože podmiňuje požadavek genderové rovnosti pouze historickou daností rovnosti žen a mužů. Speciálně Huntingtonová upozornila na to, že genderová rovnost by měla mít opodstatnění ve své vlastní podstatě a ne v historické existenci rovnosti žen, která by totiž mohla být snadno zpochybňována.¹⁰

Kritika se také zaměřila na argumenty hájící genderovou rovnost s odvoláním na efektivnost. Kritérium pro opodstatnění požadavku genderové rovnosti, které je založeno na tvrzení, že ženy i muži jsou stejně produktivní, se může snadno obrátit proti samotným ženám, pokud se podaří empiricky prokázat, že produktivita žen je v zásadě nižší než produktivita mužů. Nehledě na to, že pokud se zaměříme pouze na produktivitu žen, zůstane opomenuto široké spektrum sociálních rozdílů a vztahů, které ve svém výsledku omezují možnosti ekonomické volby, a příležitostí, jež mají ženy k dispozici. Nejzávažnějším argumentem kritiky přístupu WID ale je, že jeho cílem je integrace žen do stávajícího rozvojového procesu místo toho, aby vedl ke změně nerovných genderových vztahů.

Přístup WID vedl speciálně k tomu, že se výzkumy a prostředky proudící skrze projekty soustředily pouze na ženy. Tento postup vycházel z předpokladu, že zlepšením situace žen v přístupu k technologiím a k úvěrům se zvýší produktivita žen, což ve výsledku pozitivně ovlivní celonárodní rozvoj.

Gender a rozvoj - GAD (Gender and Development)

V 70. a 80. letech 20. století vyšla celá řada textů zabývajících se rozdílem mezi biologickým pohlavím a genderem. Tvrdilo se v nich, že „mužskost“ a „ženskost“ jsou spíše produktem kulturních ideologií, než vrozených biologických vlastností. Zejména H. L. Mooreová tvrdila, že „hodnota symbolické analýzy genderu spočívá v pochopení toho, jak fungují sociální konstrukce mužů a žen a jak jsou tyto konstrukce upevňovány sociálními aktivitami, které určují muže a ženy a které současně muži a ženy sami určují.“¹¹

Tento přístup, stejně jako WID, je zaměřený především na ekonomickou efektivnost. Ale na rozdíl od přístupu WID se soustřeďuje na společnosti určené genderové role. Pomocí genderové analýzy zkoumá především rozdíly a omezení v podmínkách práce mužů a žen a výsledky těchto analýz využívá k sestavování opatření a programů, které si kladou za

⁹ Razavi, S.; Miller, C. *From WID to GAD: Conceptual Shifts in the Women and Development Discourse*, United Nations Research Institute for Social Development, únor 1995, s. 4.

¹⁰ Huntington, S. “Issues in women’s role in economic development: Critique and alternatives”, *Journal of Marriage and the Family*, 37(4), 1975.

¹¹ Moore, H.L., *Feminism and Anthropology*, Polity Press, Oxford, 1988, s. 15-16.

cíl zlepšit celkovou produktivitu. Protože se v těchto analýzách k zajištění prostředků pro ženy používá ekonomické argumentace operující s aspektem efektivnosti, není genderová analýza vnímána jako konfrontační přístup k plánování.¹²

Rámeček 3

Genderová analýza jako součást přístupu GAD

„Přístup GAD chápe genderovou analýzu jako diagnostický nástroj, kterou tvůrci programů a strategických plánů využívají k tomu, aby docílili změn v dosud neefektivním přidělování prostředků. Upozorňuje na genderově podmíněnou dělbu práce na oblast produkce a ‚reprodukce‘ a na rozdílný přístup k příjmům a prostředkům a rozdíly v jejich kontrolování podle toho, zda se jedná o muže či ženy. Všimá si, jak se tyto rozdíly a odlišnosti projevují při sestavování projektů. Jinými slovy se snaží zdůraznit, že muži a ženy se v zapojení do práce setkávají s odlišnými podněty a omezeními; poznatky, které tyto analýzy přinášejí, jsou využívány při přípravě plánovaných intervencí (v oblasti úvěrování, výchovy a tréninku) s cílem zlepšit celkovou produktivitu.“¹³

2.2 Proč studovat gender a rozvoj?

Přednáška 2

Rámeček 4

Cíle přednášky

- Studenti si uvědomí význam rovnosti žen a mužů pro ekonomický, lidský i společenský rozvoj.
- Studenti se naučí pojmenovat a porovnávat rozdíly mezi argumentem efektivnosti a argumentem sociální péče.
- Studenti dokáží zformulovat svůj názor na přednosti a nedostatky obou argumentačních přístupů.
- Studenti budou upozorněni na problémy spojené s určováním míry chudoby z genderové perspektivy.

2.2.1 Argument efektivnosti

Jak vyplývá z předchozího, prezentují oba přístupy (WID i GAD) rovnost žen a mužů jako prostředek k dosažení cíle, jímž je ekonomický rozvoj. Taková argumentace je zcela běžná, protože bývá v obecném kontextu zaměřeném na ekonomický rozvoj považována za účinnější. Zejména Cloudová tvrdí, že „posun diskuzí o roli žen v zemědělství z oblasti společenských argumentů do oblasti argumentů ekonomických umožňuje

¹² Based on: Shahrashoub Razavi and Carol Miller, *From WID to GAD: Conceptual Shifts in the Women and Development Discourses*, Geneva: UN Research Institute on Social Development, Occasional Paper 1, 1995.

¹³ Shahrashoub Razavi and Carol Miller, *From WID to GAD: Conceptual Shifts in the Women and Development Discourses*, Geneva: UN Research Institute on Social Development, Occasional Paper 1, 1995, s. 14.

vystavět diskuzi na racionální bázi za použití obecně přijímaných analytických nástrojů a argumentů. Poskytnout ženám v zemědělských systémech prostředky **se vyplatí**.“¹⁴

Argument efektivnosti v podstatě tvrdí, že „genderová nerovnost má za následek vysoké náklady na zdraví a prospívání mužů, žen a dětí a má negativní vliv na jejich schopnost zlepšovat své životní podmínky. Kromě těchto osobních nákladů snižuje nerovnost žen a mužů také produktivitu v zemědělské výrobě i v podnikání a tím omezuje možnost snižování chudoby a možnost hospodářského rozvoje.“¹⁵

Podobnými argumenty bývá zdůvodňována nutnost podnikat účinné kroky v boji proti násilí na ženách. Například Světová banka ve své studii zveřejnila, že „domácí násilí zapříčinilo v Chile za rok 1996 pokles výdělků žen o více než 2% HDP a v Nikaragui o 1,6%... Kanadu stojí násilí na ženách zhruba 1 milion dolarů ročně.“¹⁶

V tomto kontextu je rovnost žen a mužů prezentována jako prostředek k dosažení cíle hospodářského rozvoje. Tento argumentační způsob je ale z mnoha důvodů problematický. Za prvé existují některé studie, jež zpochybňují pozitivní efekt rovnosti žen a mužů na ekonomický růst (viz rámeček 5).

Rámeček 5

V diskuzích o vlivu rovnosti pohlaví na růst se debata zaměřuje na řešení dvou základních otázek: Má vztah mezi genderovou rovností a rozvojem pozitivní hodnotu? Ovlivňuje genderová rovnost růst, růst genderovou rovnost, nebo se ovlivňují navzájem - anebo je rovnost pohlaví i růst ovlivňován dalšími obecnými faktory?

Při řešení první otázky vznikly v nedávné době studie, jež se pokoušejí sladit závěry konstatující pozitivní vztah mezi genderovou rovností a růstem s protichůdnými výsledky, k nimž dospěli Barro a Lee (1994). Autoři těchto studií dosazovali do vzorce pro ekonomický růst alternativní ekonometrické údaje. Jednou z možností, jak vyvrátit studie autorů Barra a Lea je identifikovat země, jejichž pozorování mohlo vést k nesprávným výsledkům. Nancy Stokeyová (1994) uvádí „Východoasijské tygry“ (Čínu, Hong Kong, Korejskou republiku, Singapur a Tajwan) vzhledem k tomu, že tyto země zažily velice rychlý růst, ale mají relativně nízkou vzdělanost žen. Lorgellyová a Owen (1999) použili k vytipování států, které nezapadají do klasického schématu, statistické metody. Jestliže tyto země nezapočítáme do těch, kde došlo k poklesu růstu, výsledek zůstane negativní,

¹⁴ Cloud, K. “Women’s productivity in agricultural systems: Considerations for project design”, in Overholt, O., Anderson, M. B., Cloud, K., Austin, J. *Gender Roles in Development Projects*, Kumarian Press, 1985, s. 18

¹⁵ Světová banka, *Engendering Development Through Gender Equality in Rights, Resources, and Voice*, 2001, s. 9.

¹⁶ Světová banka, *Engendering Development Through Gender Equality in Rights, Resources, and Voice*, 2001, s. 78.

ale jasně se snížil význam částečné korelace mezi vzděláním žen a růstem. Dollar a Gattiová (1999) zjistili, že když do svého modelu nezahrnou fiktivní regionální proměnné, dojdou ke stejnému výsledku jako Barro a Lee. To je dáno tím, že ekonomiky latinsko-amerických zemí rostly pomaleji, než by ukazovaly ostatní proměnné v rovnici růstu, a zároveň tím, že v této oblasti dosahuje středoškolského vzdělání vysoké procento žen. Jestliže tedy nezapočítáme do negativního růstu fiktivní regionální proměnné, musíme vysvětlovat nízký růst Latinské Ameriky proměnnou „vzdělání žen“ a vzdělání žen tak dostane záporný koeficient.

Navíc kvůli vysoké multikolinearitě mezi vzděláním mužů a vzděláním žen v Barro-Leově verzi rovnice můžeme jen těžko rozlišit jejich konkrétní vlivy na růst. Jestliže do rovnice nezahrneme proměnnou „vzdělání mužů“, vzdělání žen dostane místo záporného vysokého koeficientu koeficient kladný a nízký (Lorgellyová, Owen 1999).

Knowles, Lorgellyová a Owen (2000) dosazují do rovnice poklesu růstu jiné údaje. Aby získali nezávislé proměnné, pomocí nichž by mohli odhadnout dlouhodobý vztah mezi jednotlivými faktory, vypočítali průměr z údajů za celé odhadované období let 1960 - 1990. Zjistili, že vliv vzdělání žen na objem výroby v přepočtu na pracujícího má pozitivní a vysokou hodnotu. Ale když dosadili do svého modelu hodnoty základního lidského kapitálu za navrhované období tak jako Barro a Lee, získali stejný výsledek jako oni, tj. vysokou negativní hodnotu vzdělání žen a pozitivní hodnotu vzdělání mužů.

Druhý okruh otázek se zabývá směrem kauzality ve vztahu rovnosti pohlaví a růstu. Jestliže je kladný vztah mezi genderovou rovností a růstem určen vzájemným vlivem rovnosti na růst a růstu na rovnost nebo společnými faktory ovlivňujícími stejným způsobem genderovou rovnost i růst, pak by byl výpočet závislosti růstu příjmů na míře genderové rovnosti pomocí nejmenších čtverců zkreslený. To platí obzvláště v případech, kdy se k jednomu období vztahují různé proměnné. Nedávné studie se pokoušely vyřešit otázku, zda genderová rovnost ovlivňuje růst nebo růst genderovou rovnost, ale narazily na obtíže při měření a statistických odhadech.

Nejběžněji se k odhadování používají pomocné proměnné. Tento postup spočívá v tom, že se určí exogenní proměnné, které ovlivňují rovnost žen a mužů, ale ne samotný růst. Poté se hodnoty genderové rovnosti, určené na základě těchto proměnných, použijí jako determinanty růstu. Dollar a Gattiová (1999) použili údaje o náboženství a občanských svobodách jako proměnné, které ovlivňují příjmy pouze tím, jaký mají vliv na genderovou rovnost. Klasen (1999a) používá k určení poměru mezi délkou vzdělání u žen a mužů a k určení vývoje tohoto poměru údaje o tom, jak velký podíl HDP je určený na vzdělání, původní míru porodnosti a změnu těchto proměnných, za předpokladu, že tato data projdou testem omezení přílišné identifikace (overidentification restriction). Obě jmenované studie dospěly k závěru, že genderová rovnost má na růst výrazný vliv.

Další metody tento výsledek obvykle potvrzují. Dollar a Gattiová (1999) používají údaje časových řad o rovnosti pohlaví a úrovni příjmů z více než stovky zemí za posledních třicet let, aby osvětlili některé z otázek endogeneity. Dokazují, že větší rovnost žen a mužů na středních školách souvisí s vyššími příjmy. Klasen (1999a) k odhadům panelové regrese používá regionálních a dekadových fiktivních proměnných. Činí tak na základě předchozích důkazů, které za pomoci běžných zkoušek potvrdily, že tato konkrétní aplikace vzorce je přesnější, než aplikace, která operuje s důsledky danými pro konkrétní stát či náhodnými důsledky. Proměnné vyjadřující nejvyšší dosažené vzdělání, které Klasen používá při výpočtu regresí, jsou délka školní docházky podle

pohlaví v roce 1960 a mezi lety 1962 a 1992. Vzhledem k tomu, že investice do vzdělávání, které byly pro změnu těchto proměnných zásadní, proběhly nejspíš někdy mezi roky 1930 a 1975, je nepravděpodobné, že by tyto investice byly dány růstem příjmů po roce 1960. Klasen tedy dochází k závěru, že je pravděpodobnější, že pozitivní vztah mezi poměrem vzdělávání žen ku vzdělávání mužů na jedné straně a růstem příjmů na straně druhé svědčí o tom že, ke zvýšení příjmů vedl vyšší poměr mezi vzděláváním žen a vzděláváním mužů a ne naopak.

Za druhé naznačuje argument ekonomické efektivity, jako jakýkoli jiný argument efektivity, že genderová rovnost nestojí za prosazování sama o sobě, ale jenom jako prostředek k dosažení jiných cílů. Toto pojetí je problematické, protože pokud se prokáže, že rovnost pohlaví ve skutečnosti nevede k dosažení jiných cílů než samotné rovnosti žen a mužů, prosazování genderové rovnosti ztrácí své opodstatnění. Je navíc nutné, aby genderová rovnost byla chápána jako otázka sociální spravedlnosti a jako jedno ze základních lidských práv, a tím pádem i jako samotný cíl - stejnou měrou jako prostředek k dosažení cílů jiných.

Diskurz posledních let už nevnímá rovnost žen a mužů jako pouhý nástroj hospodářského rozvoje, prezentuje ji jako primární prostředek k dosažení cílů lidského a společenského rozvoje, jakými je například snižování chudoby, snižování dětské úmrtnosti, snižování počtu nakažených virem HIV a nemocných AIDS, zlepšování dětské výživy atd. Je možné některá z těchto témat probrat detailněji, aby studenti pochopili význam rovnosti žen a mužů v celé její komplexnosti. Je ale důležité zdůraznit, že se zde jedná pouze o jednu část argumentu a že rovnost pohlaví je důležitým cílem sama o sobě.

2.2.2 *Argument sociální spravedlnosti*

Jak již bylo řečeno, je rovnost žen a mužů sama o sobě důležitým cílem. V kontextu rozvoje je obzvlášť důležitá, protože právě ženy se potýkají s největším břemenem chudoby, nemocí a nedostatečného přístupu k sociálním službám.

Ženy a chudoba

Ze studie zveřejněné v roce 1995 Rozvojovým programem OSN (UNDP) vyplynulo, že 70% nejchudších obyvatel naší planety představují ženy.¹⁷ Tato čísla ale bývají zpochybňována (a studenti by se o to měli také sami pokusit), především proto, že existuje více než jedna definice chudoby. Chudoba je komplexní jev a může být vnímána mnoha způsoby. Často se pojmem chudoba odkazuje pouze na úroveň příjmů. Ale chudoba může také znamenat nedostatečný přístup k sociálním službám či nemožnost se plně zapojit do společnosti - ať už ekonomicky, sociálně, kulturně nebo politicky. Některé definice chudoby najdete v rámečku 6.

¹⁷ United Nations Development Programme, *Human and Social Development Report 1995*, 1996.

Rámeček 6

Termíny, kterými se často popisuje stav chudoby

- Příjmová nebo spotřebitelská chudoba
- Lidský rozvoj/ nízká úroveň rozvoje
- Sociální exkluze
- Špatný zdravotní stav
- (Nedostatečné) schopnosti a jejich využití
- Zranitelnost
- Neudržitelný způsob zajištění obživy
- Neuspokojení základních potřeb
- Relativní deprivace¹⁸

Dalším důvodem je skutečnost, že i v případě, že definujeme chudobu na základě výše příjmů, nebude snadné určit kolik žije v chudobě mužů a kolik žen. Je to dáno tím, že většina statistik bere jako základní jednotku celou domácnost. Tak se ale nedozvíme, jak jsou majetek a další případné zdroje rozděleny v rámci domácnosti.

Aby se zamezilo těmto posunům, uskutečnily se výzkumy zaměřené na domácnosti vedené ženami, které pak byly porovnávány s domácnostmi vedenými muži. Většina takovýchto výzkumů dospěla k závěru, že domácnosti vedené ženami jsou výrazně chudší. Je třeba ale podotknout, že tyto výsledky se liší podle zemí a kultur, protože na fungování domácností vedených ženami mají vliv místní zvyklosti a situace v dané kultuře ohledně vdovství, rozvodů, odluky, polygamie a migrace.

Studenti by měli samostatně diskutovat význam těchto faktorů a měla by být zdůrazněna potřeba cílenějších výzkumů v tomto směru.

3. Další pojmy a koncepty

3.1 Nové příležitosti: rozpočtová podpora, celosektorový přístup (SWAPs – Sector Wide Approaches), Strategické dokumenty pro snižování chudoby (PRSPs - Poverty Reduction Strategy Papers)

Přenoska 3

Rámeček 7

Cíle přednášky

- Studenti se seznámí s hlavními trendy v poskytování pomoci
- Studenti se seznámí s hlavními nástrahami a možnostmi, které nové koncipování podpory v oblasti rovnosti žen a mužů přináší
- Studenti budou schopni přinášet kritické argumenty k tématu nových nástrojů rozvojové pomoci a genderové rovnosti

¹⁸ Simon, M., *The Meaning and Measurement of Poverty*, ODI Development Briefing, 1999.

Studium rovnosti žen a mužů v rozvoji se do značné míry zaměřovalo na to, jak konkrétní dárcovské projekty a politické strategie prosazují rovnost pohlaví a práva žen. Rétorika a částečně i mechanismy poskytování rozvojové pomoci se ale za poslední desetiletí změnily. Převládá tendence klást větší důraz na to, aby země, které jsou příjemci pomoci, vzali rozvojový proces za svůj a měly v něm svůj podíl. Tento obecný trend je zakotven i v Pařížské deklaraci o efektivitě pomoci z roku 2005 (*Paris Declaration on Aid Effectiveness 2005*) a nejlépe jej charakterizují následující principy: princip podílení se na rozhodování (ownership)¹⁹, princip harmonizace²⁰, princip návaznosti na místní struktury (alignment)²¹, princip dosažených výsledků a vzájemné zodpovědnosti. Pokud nejsou tyto principy probírány v jiných kurzech, měly by být studentům stručně vysvětleny.

Pokud jde o změnu mechanismů, byli jsme v poslední době svědky značného posunu od podpory skrze individuální projekty k celosektorovým přístupům a podpoře rozpočtu. Dále jsou při přidělování pomoci v rámci konkrétní podpory rozpočtu stále častěji využívány nástroje jako Strategické dokumenty pro snižování chudoby (viz rámeček 8).

Rámeček 8

Budget Support

Rozpočtová podpora představuje finanční pomoc ve formě příspěvku do celkového rozpočtu. V rámci této kategorie mohou být formálně vytvořeny různé fondy určené na podporu vybraných sektorů, ale nejsou stanovena žádná formální omezení toho, v jaké oblasti budou fondy ve skutečnosti čerpány.

Celosektorový přístup (SWAP - Sector Wide Approach)

Celosektorový přístup znamená, že dárcé podporuje rozvoj celého sektoru dané země, např. zdravotnictví, školství či zemědělství.

Poverty Reduction Strategy Papers (PRSPs)

Strategické dokumenty pro snižování chudoby zavedla Světová banka a Mezinárodní měnový fond jako základní podmínku poskytování půjček nejchudším a nejzadluženějším státům. Tyto dokumenty mají popsat hlavní problémy vztahující se k chudobě v dané zemi a navrhnout strategii k jejich vyřešení. Strategické dokumenty má sestavovat vláda země žádající o půjčku na základě konzultací se Světovou bankou a Mezinárodním měnovým fondem.

Tento krok by mohl představovat významný posun v prosazování genderové rovnosti a posilování postavení žen ve společnosti. Vlastnictví, v pravém smyslu slova, by

¹⁹ “Podílení se na rozhodování” je proces, ve kterém recipient přebírá řízení rozvojové politiky, je schopen stanovit své rozvojové priority – viz <http://www.osn.cz/soubory/n0551641.pdf>, str. 21

²⁰ “Harmonizace” je proces, ve kterém donor přijímá opatření na základě společné domluvy, dělí se o informace a zjednodušuje procedury související s poskytováním asistence, viz <http://www.osn.cz/soubory/n0551641.pdf>, str.21

²¹ „Navázání na místní struktury“ je proces, ve kterém program donora podporuje rozvojovou politiku partnerské země, a který využívá systém a zavedené procedury partnerské země. Přizpůsobuje tak svou strategii prioritám a systému partnerské země. – viz <http://www.osn.cz/soubory/n0551641.pdf>, str. 21

teoreticky mohlo mít pozitivní vliv na práva žen. Ale samotný proces, především navrhování Strategických dokumentů, nás nutí si klást otázku, do jaké míry je partnerské zemi a obzvláště jejím občanským iniciativám vlastnictví skutečně garantováno. Navíc i v případě, že sestavování Strategických dokumentů probíhá na základě konzultací s vládou partnerské země, dokonce i s organizacemi prosazujícími občanskou společnost, není jisté, že bude patřičnou měrou pamatováno i na skupiny prosazující práva žen. Tento problém vyvstává především tam, kde je velký nedostatek žen ve veřejném životě, ať již na úrovni vládní, parlamentní či v rámci občanské společnosti. „Koncept podílení se na rozhodování“ (*ownership*) v neposlední řadě znamená, že rádcovská instituce má pouze velice omezené možnosti, jak ovlivnit podmínky pro přidělování prostředků, včetně podmínek souvisejících s rovností žen a mužů a s právy žen. Z těchto důvodů hrozí, že v konceptu „podílení se na rozhodování“ se vytratí aspekt práva žen a to především v zemích bez silné občanské společnosti a v zemích, kde se ženy neúčastní veřejného života.

Část přednášky lze věnovat významu Strategických dokumentů pro snižování chudoby. Jedním ze způsobů je kritická analýza procesů navrhování Strategických dokumentů. Studenti by prostudovali různé příklady Strategických dokumentů PRSP a zjišťovali by přitom, do jaké míry tyto dokumenty zahrnují aspekt genderové rovnosti. Měli by se zabývat jak návrhy, tak konečným výsledkem.

Dále by měly být na příkladu několika málo vybraných dárců (např. Evropské komise, Velké Británie) vysvětleny různé procesy poskytování podpory celkových rozpočtů a rozpočtů jednotlivých sektorů. Za zvláštní pozornost stojí financování pomocí pevně stanovených a variabilních plateb a jejich případný vliv na prosazování rovnosti žen a mužů.

3.2 Případová studie: Evropské společenství Přednáška 4

Rámeček 9

Cíle přednášky

- Studenti porozumí genderové a rozvojové politice EU.
- Studenti se seznámí s procesem vytváření programů EU na rozvojovou pomoc.
- Studenti si osvojí standardní metodologii analyzování genderové politiky dárců.

Cílem této případové studie je za prvé seznámit studenty s genderovými a rozvojovými procesy a politikou Evropského společenství (ES). Dalším cílem je naučit studenty jeden z možných postupů jak analyzovat genderovou politiku dárců.

Navrhovaný metodologický rámec, který zde navrhuje jako vhodný nástroj ke zjišťování, do jaké míry EU ve své vnější rozvojové pomoci prosazuje rovnost žen a mužů, rozděluje celý „politický proces“ na čtyři fáze:

1. Celkový legislativní a politický rámec
2. Přidělování prostředků z rozpočtu
3. Sestavování a implementace programů
4. Hodnocení a dopad

Evropské společenství i Evropská unie se zavázaly politicky i legislativně prosazovat rovnost žen a mužů skrze veškeré své aktivity včetně rozvojové pomoci. Na mezinárodní úrovni představuje tyto závazky Úmluva o odstraňování všech forem diskriminace žen (Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women, CEDAW), která byla podepsána a ratifikována všemi členskými státy EU, a Pekingská deklarace i Akční platforma (Beijing Declaration and Platform for Action) podepsaná všemi členskými státy a státy Evropského společenství. Dále se země Evropského společenství a Evropské unie zavázaly plnit Rozvojové cíle tisíciletí (Millennium Development Goals, MDG) včetně cíle 3, kterým je prosazování rovnosti pohlaví a posilování role žen ve společnosti.

Zakládací listina ES také obsahuje prosazování rovnosti na základě pohlaví jako jeden z cílů Evropského společenství. Článek 2 konsolidované verze zakládací listiny Evropského společenství praví, že „Společenství si klade za cíl ... prosazovat v celém Společenství harmonicky vyvážený a udržitelný rozvoj ekonomických aktivit, vysokou úroveň zaměstnanosti a společenskou ochranu, rovnost mužů a žen...“ Článek 3, ve kterém stojí, že všechny aktivity Společenství (vnitřní i vnější) „se zaměří na potírání nerovnosti a prosazování rovnosti mezi muži a ženami“, tento závazek znovu potvrzuje. Rovnost žen a mužů a nediskriminování podle pohlaví je také významně ukotvena v Listině základních práv Evropské unie.

Tento obecný závazek genderové rovnosti se odráží také v sekundární legislativě a „soft law“ Evropského společenství. Především rámec Společenství pro rovnost žen a mužů představuje opatření, kde musí všechny aktivity směřovat k potírání nerovnosti a prosazování rovnosti mužů a žen. Tento závazek byl zahrnut do právně závazných a

platných opatření upravujících rovnost pohlaví ve vnitřních zákonech EU, především v zákonech vztahujících se k zaměstnání a otázkám sociálního zabezpečení.

Takto se ES politicky i legislativně zavázalo prosazovat rovnost mužů a žen ve všech svých aktivitách včetně rozvojové pomoci.

Do jaké míry jsou ale tyto závazky aplikovány v samotné praxi?

Různé studie, které se zabývají touto otázkou, mohou být použity jako podkladový materiál pro tuto přednášku. Studenti by se ale měli pokusit o vlastní analýzu. Ta může proběhnout formou workshopu, kde by si studenti vybrali jeden stát a analyzovali pomoc, jež ES poskytuje této zemi. Vycházeli by při tom ze Strategických dokumentů dané země, Národních indikačních programů (National Indicative Programs, NIPs) a z evaluací jednotlivých zemí.

4. Bibliografie a návrhy témat k diskuzi

4.1 Téma 1: Gender a rozvoj: koncepty a teorie

4.1.1 Základní literatura:

Razavi, S.; Miller, C. *From WID to GAD: Conceptual Shifts in the Women and Development Discourse*, United Nations Research Institute for Social Development, February 1995. (viz Internet)

Boserup, E. *Women's Role In Economic Development*, London: George Allan and Unwin, 1986.

Longwe, S., "Gender Awareness: The Missing Element in the Third World Development Project", in Wallace, T., and March, C. *Changing Perceptions: Writings on Gender and Development*, Oxford: Oxfam, 1991.

4.1.2 Další literatura:

Gianotten, V., Groverman, V., van Walsum, E., Zuidberg, L., *Assessing the Gender Impact of Development Projects*, Amsterdam: Royal Tropical Institute, 1994.

Guijt, I., and Shah, M. (eds), *The Myth of Community: Gender Issues in Participatory Development*, London: Intermediate Technology Publications, 1998.

Levy, C., *The Process of Institutionalising Gender in Policy and Planning: The Web of Institutionalisation*, Working Paper No 74. London: University College, Development Planning Unit, 1996.

MacCormack, C., and Strathern, M. (eds), *Nature, Culture, and Gender*, Cambridge: Cambridge University Press, 1980.

Marchand, Marianne H., and Parpart, Jane L. (eds.), *Feminism, Postmodernism, Development*, London: Routledge, 1995.

Téma obecné feministické teorie:

Gould, C., *Key Concepts in Gender Theory*, New Jersey: Humanities Press, 1997.

4.1.3 Náměty k diskuzi:

- Jaké jsou společné a rozdílné rysy přístupů WID a GAD?
- Který z přístupů je efektivnější a proč?
- Jaké jsou konceptuální počátky studia žen v rozvoji a jak ovlivnily obecnou aplikovatelnost této tendence?

4.2 Téma 2: Proč studovat gender a rozvoj?

4.2.1 Základní literatura

Elson, D., (ed), *Male Bias in the Development Process*, Manchester: Manchester University Press, 1995.

Jackson, C., Pearson, R. (ed), *Feminist Visions of Development: Gender Analysis and Policy*, New York: Routledge, 1998.

Tinker, I. (ed) *Persistent Inequalities: Women and World Development*, Oxford: Oxford University Press.

Kabeer, N., *Reversed Realities: Gender Hierarchies in Development Thought*, Londond, New York: Verso, 1994.

4.2.2 *Další literatura*

Yuval Davies, N., and Webner, P., *Gender, Citizenship and Difference*, Zed Books, London, 1999.

Marchant, M., Runyan, A. (ed), *Gender and Global Restructuring*, London: Routledge, London Marchant, 2000.

Butler, J., *Gender Trouble*, London and New York: Routledge, 1999.

Harding, S. (ed), *Feminism and Methodology* Open University Press, 1987.

Afshar, H.; Barrientos, S., (ed), *Women, Globalisation and Fragemention in the Developing World*, Basingstoke: Macmillan; New York: St. Martin's Press, 1998.

Bhavnani, K.; Foran, J.; Urian, P. (ed), *Feminist Futures: Re-imagining Women, Cutlure and Development*, London: Zed Books, 2003.

Chant, S., Gutmann, M., *Mainstreaming Men into Gender and Development: Debates, Relfections and Experiences*, Oxford: Oxfam, 2000.

Horton, K.; Patapan, H. (ed), *Globalisation and Equality*, London and New York: Routledge, 2003.

Kabeer, N., *Gender Mainstreaming in Poverty Eradication and the Millennium Development Goals*, London: Commonwealth Secretariat, 2003.

Afshar, H. (ed), *Women and Empowerment: Illustrations from the Third World*, New York: St. Martin's Press, 1997.

4.2.3 *Náměty k diskuzi / náměty na esej*

- Porovnejte přednostia nedostatky argumentu efektivnosti a argumentu sociální spravedlnosti.
- Co je to chudoba a jak by se měla určovat její míra?
- Jaký je vztah mezi rovností pohlaví a dalšími rozvojovými cíly tisíciletí?

4.3 **Téma 3: Nové možnosti: podpora rozpočtu (budget support), Celosektorový přístup (SWAP), Strategické dokumenty pro snižování chudoby (PRSP)**

4.3.1 *Základní literatura*

Pařížská deklarace o efektivitě pomoci (The Paris Declaration on Aid Effectiveness), 2005, (viz Internet)

Van Reisen, M., Ussar, M., *Accountability Upside Down: Gender Equality in a Partnership forPoverty Eradication*, Eurostep and Social Watch, March 2005.

Zuckerman, E.; Garrett, A., *Do Poverty Reduction Strategy Papers Address Gender?*, Gender Action, 2003.

4.3.2 *Další literatura*

EC Budget Support: An Innovative Approach to Conditionality, European Commission, DG Development, February 2005 (viz Internet).

Cordella, T., Dell'Ariccio, G., *Budget Support Versus Project Aid*, International Monetary Fund, Research Department, 2003 (viz Internet).

Education and Health in Sub-Saharan Africa: a review of sector wide approaches, Washington: World Bank Group, Human Development, Africa Region, 2001.

Kabira, M., Billington, M., Hudson, S., *Making gender count in national budgets*, Nairobi: Collaboration Centre for Gender and Development, 1999.

Booth, D. (ed), *Fighting poverty in Africa: are PRSPs making a difference?*, London: Overseas Development Institute, 2003.

A critical analysis of the PRSP process and outcomes: the case of Rwanda, Harare, Zimbabwe: Afrodad, 2003.

Též relevantní:

Owning Development: Promoting Gender Equality in New Aid Modalities and Partnerships, UNIFEM / Konference Evropské komise, Brusel 2005. Internetová stránka: www.unifem.org/news_events/event_detailphp?EventID=31.

4.3.3 *Náměty k diskuzi / náměty na esej*

- Jsou Strategické dokumenty pro snižování chudoby zárukou podílení se na rozhodování?
- Jsou Strategické dokumenty přínosem nebo překážkou při prosazování rovnosti žen a mužů v rozvoji? Porovnejte výhody a nevýhody podpory celkového rozpočtu s důrazem na podporu genderové rovnosti.
- Jaké mechanismy existují v přidělování rozpočtové podpory, jež mají zajistit prosazování lidského a společenského rozvoje obecně a rovnosti žen a mužů konkrétně? Jsou přiměřené? Fungují?

4.4 Téma 4: Případová studie: Genderová a rozvojová politika ES v praxi

4.4.1 Základní literatura

Painter, G., Ulmer, K., Everywhere and Nowhere: Assessing Gender Mainstreaming in European Community Development Cooperation, One World Action, Aprovev, Říjen 2002. (viz Internet)

Thematic Evaluation of the Integration of Gender in EC Development Co-operation with Third Countries, Březen 200. (viz Internet)

4.4.2 Další literatura

Programové dokumenty a hodnocení, viz www.europa.org

4.4.3 Náměty k diskuzi / náměty na esej

- Je legislativní a politický rámec ES na podporu rovnosti žen a mužů v rozvoji dostačující? Jaké jsou jeho přednosti a nedostatky? Je strategie mainstreamingu efektivní? Uveďte argumenty pro své tvrzení.
- *Otázky k workshopu:* Do jaké míry propaguje rozvojová pomoc, kterou ES poskytuje jiným zemím, rovnost žen a mužů? V kterých částech politického procesu je gender výrazně propagován a v kterých ne?

5. Související konference

- **První světová konference o ženách (First World Conference on Women)**, Mexiko 1975.
- **Druhá světová konference o ženách (Second World Conference on Women)**, Kodaň 1980.
- **Třetí světová konference o ženách (Third World Conference on Women)**, Nairobi, 1985.
- **Čtvrtá světová konference o ženách (Fourth World Conference on Women)**, Peking 1995, závěrečný dokument: Pekingská deklarace a akční platforma (Beijing Declaration and Platform for Action). www.un.org/Conferences/Women/.
- **Mezinárodní konference Spojených národů o populaci a rozvoji (United Nations International Conference on Population and Development)**, Káhira 1994, závěrečný dokument: Káhirská deklarace a akční program (Cairo Declaration and Programme of Action). www.iisd.ca/cario.html.
- **Podíl na rozvoji: Prosazování genderové rovnosti v nových přístupech k rozvoji a v partnerstvích (Owning Development: Promoting Gender Equality in New Aid Modalities and Partnerships)**, UNIFEM / European Commission Conference, Brussels 2005. www.unifem.org/news_events/event_detailphp?EventID=31.

6. Náměty a témata pro další výzkum

6.1 Příležitosti a nástrahy při prosazování rovnosti žen a mužů v nové koncepci pomoci a podpory

Toto téma se probíralo už v přednášce 3. Vzhledem k tomu, že dopadem změn v nových způsobech poskytování pomoci na prosazování rovnosti žen a mužů se zabývá jen minimum vědeckých prací, je ale třeba na toto téma speciálně upozornit jako na novou oblast výzkumů. Konkrétní výzkumy by se mohly zaměřit na existenci a efektivnost mechanismů v obecné rozpočtové podpoře, jež má zajistit rozvoj sociální sféry s ohledem na to, před jaké překážky rozpočtová podpora staví místní nevládní organizace a na různé strategie, které nevládní organizace musí přijímat, aby v tomto měnícím se prostředí mohly působit (např. proto, že je kladen větší důraz na zodpovědnost národních parlamentů a vlád). Je také možné provést genderovou dekonstrukci a analýzu konceptu vlastnictví, které je středem nové koncepce pomoci.

6.2. Rozvoj, bezpečnost a prosazování rovnosti žen a mužů

V současnosti existuje tendence stírat hranice mezi rozvojovou pomocí, humanitární pomocí a bezpečnostními a vojenskými akcemi. Je to patrné v nedávných změnách rétoriky OSN a EU v této oblasti. Ústředním faktorem tohoto posunu je válka proti terorismu. Vedou se diskuze, zda chápat vojenské akce jako „oficiální rozvojovou pomoc“ (Official Development Assistance, ODA) podle definice OECD/DAC (Výboru pro rozvojovou pomoc), přičemž humanitární pomoc je stále častěji poskytována vojenskými silami včetně NATO. Vzhledem k tomu, jak úzce jsou oblasti bezpečnostních otázek a rozvoje propojeny, je jejich překrývání v konceptuální rovině obzvlášť komplexní. Bezpečnost bez rozvoje neexistuje, stejně jako neexistuje rozvoj bez bezpečnosti. Kde je ale hranice? A jaký může mít dopad splývání otázek rozvoje a bezpečnosti na prosazování rovnosti žen a mužů?

6.3 Ženy, válka a militarizace

S předchozím tématem souvisí stále častější diskuse o roli žen ve společnostech, kde dochází ke konfliktu nebo kde v nedávné době ke konfliktu došlo. Na teoretické úrovni již důkladný výzkum proběhl, ale k jakým poznatkům došli akademici a vědci při zkoumání nové zahraniční a bezpečnostní politiky EU v praxi? Jaké kroky podnikla Evropská unie k přijetí závazků stanovených v Rezoluci Rady bezpečnosti č. 1325? Tyto otázky je třeba vnímat v kontextu nové a měnící se společné zahraniční a bezpečnostní politiky Evropské unie (Common Foreign and Security Policy of the European Union).

6.4 Konceptuální alternativy k gender mainstreamingu Conceptual alternatives to gender mainstreaming

Po přijetí Pekingské deklarace a Akční platformy se gender mainstreaming stal nejrozšířenější strategií při prosazování rovnosti žen a mužů. Současné zkušenosti ale ukazují, že gender mainstreaming je často mylně považován za cíl místo za strategii, takže nahradil cíl, který měl původně sledovat, tj. rovnost pohlaví. Gender mainstreaming vedl také ke snižování lidských a finančních zdrojů speciálně určených na prosazování rovnosti žen a mužů. Původně měla být rovnost pohlaví zodpovědností všech, ale

v mnoha institucích za ní nakonec nezodpovídá nikdo. Přesto všechno je tato strategie stále velice rozšířená. O to větší je potřeba zkoumat, proč gender mainstreaming selhal, a proč přesto stále přetrvává. Ze všeho nejdůležitější je ovšem zkusit nalézt nějaké alternativní koncepty.